

Summary

The reconstruction of Pod Stráží Street in Sokolnice (Brno-Country District) in the immediate vicinity of the preserved remnants of the fortified manor house did not yield any clues regarding its dating or architectural form.

David Parma

Staré Město (k. ú. Staré Město u Uherského Hradiště, okr. Uherské Hradiště)

Ul. Rastislavova.

Raný středověk, vrcholný středověk. Sídliště, hrob, nespecifikované technologické zařízení. Plošný odkryv. Záchraný výzkum. Uložení nálezu: Moravské zemské muzeum – Centrum slovanské archeologie.

Lokalizace: WGS-84: 49.0764158N, 17.4423194E

V červenci a srpnu 2023 proběhla z podnětu investora první část záchranného archeologického výzkumu, který předchází výstavbě nového volnočasového centra. Výzkum se uskutečnil na ploše nacházející se v prostoru zahrady místní ZŠ Staré Město, která je umístěna v křižovatce ulic Rastislavova a nám. Hrdinů.

V rámci tohoto výzkumu bylo v severní části zahrady postupně vytyčeno a odkryto šest sektorů, které byly položeny ve směru S–J; mezi nimi se nacházely 1 m široké kontrolní profily. Každý sektor měl šířku 3 m a délku 24 m. Výjimkou byl sektor 6, jehož rozměry se musely přizpůsobit možnostem těžké techniky, která prováděla odkryv zeminy a potřebovala manipulační prostor, takže jeho rozměry byly upraveny. Sektor 6 měl šířku 8 m a délku 17 m a nacházel se v nejvýchodnější části zkoumané plochy. Zbývající část severního prostoru zahrady bude prozkoumána v druhé fázi záchranného archeologického výzkumu.

V rámci první fáze výzkumu bylo nakonec odkryto 17 objektů a dva kostrové hroby. Taktéž se podařilo zachytit zbytky základů starší školy, která byla zbourána v 90. letech 20. století. Čtrnáct objektů, které byly průběžně odkryty ve všech sektorech, je předběžně datováno do středověku (12.–15. století). Jednalo o objekty, které je možné považovat za malé zahloubené skladovací prostory (sklípky?), výrobní objekty (byly zjištěny pozůstatky malých pícek) a objekty bez bližšího určení. V těchto objektech byla nalezena především keramika, ale také drobné kovové předměty, kosti, mazanice a uhlíky.

Zbýlé tři objekty jsou datovány do raného středověku – stredohradištního období (9. století). V jednom případě se jednalo o cca 20 cm mohutnou odpadovou vrstvu (O9/23) s velkým množstvím archeologického materiálu, který zahrnoval především keramiku (přes 2000 ks) a kosti, dále strusku, kovové předměty a drobné zlomky mazanice. Tento objekt nebyl odkryt celý, protože mohutná vrstva zabíhala východním směrem do prostoru, který nemohl být odkryt z výše uvedených důvodů. Je možné, že odpadová vrstva souvisela s nedalekým sídlištním a řemeslnickým areálem v poloze Staré Město „Za Zahradou“, který byl prozkoumán v 70. letech 20. století (Snášil, Procházka 1980, 52–53) a který mohl v tomto prostoru končit.

Druhý raný středověký objekt (O16/23) byl patrně objekt výrobního charakteru, zaměřený na zpracování kovu, jak naznačují jeho velké rozměry a nálezy značného množství železných strusek. Bohužel část objektu byla poničena výstavbou sociálního zařízení, které sloužilo místní staré škole. V této části se mohlo teoreticky nacházet výrobní zařízení související s výrobní činností (pec), které by mohlo vést k lepší interpretaci tohoto objektu.

Dva odkryté hroby obsahující kosterní pozůstatky se nacházely v těsné blízkosti dvou uvedených velkomoravských objektů. Tyto pozůstatky byly vyzvednuty antropoložkou Moravského zemského muzea, která si je následně převzala k dalšímu zpracování a vyhodnocení.

Literatura

Snášil, R., Procházka, R. 1980: Záchraný výzkum v Uherském Hradišti - Starém Městě (okr. Uherské Hradiště). *Přehled výzkumů* 1978, 52–53, tab. 6.

Summary

In 2023, an archaeological excavation was conducted in Rastislavova Street (Staré Město cadastral area, Uherské Hradiště District), which uncovered features and graves from the Middle Hillfort period as well as features from the late medieval period. This likely represents the periphery of the settlement in the area of Staré Město, in 'Za Zahradou' field, which was excavated in the 1970s.

Lucie Valášková, Luděk Galuška

Syrovice (okr. Brno-venkov)

Chocholáč, parc. č. 4725/2.

Raný středověk. Sídliště. Plošný odkryv. Záchraný výzkum. Uložení nálezu: Ústav archeologické památkové péče Brno, v. v. i.

Lokalizace: WGS-84: 49.0771039N, 16.5400725E

Během záchranného archeologického výzkumu byly v ploše skřívky pro rodinný dům zachyceny tři anomálie. Dvě z nich se jevily podle získaného materiálu (zlomky cihel, novověká keramika) jako recentní. Pouze objekt 500 vydal menší množství keramického materiálu, který je možné zařadit podle charakteristických znaků (vlnice, profilace okraje) do pozdní doby hradištní 12.–13. století). Odkrytá jáma nepochybně tvoří periferii osídlení jinak bohaté nedaleké polykulturní lokality Chocholáč, jejíž jádro leží cca 200 m východním směrem. Díky průzkumu se tak podařilo upřesnit rozsah osídlení v této oblasti.

Literatura

Neuvezeno.

Summary

During a rescue archaeological excavation in Syrovice (Brno-Country District), a total of three subsurface features were uncovered, one of which was dated to the Late Hillfort period based on the sparse ceramic material.

Ivan Čížmář

Šanov (k. ú. Šanov nad Jevišovkou, okr. Znojmo) „Doliny“.

Vrcholný středověk. Kostel, vesnice/městečko. Geofyzikální průzkum. Uložení nálezu: Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i.

Lokalizace: WGS-84: 48.833509N, 16.361583E

V listopadu 2023 byl proveden geofyzikální průzkum v místech zaniklého středověkého kostela, jehož pozůstatky se dnes nachází v trati „Doliny“ v nejsevernějším výběžku k. ú. obce Šanov, asi 500 m severovýchodně od Emína zámku. Podnětem k průzkumu se staly nově zjištěné porostové příznaky, které se

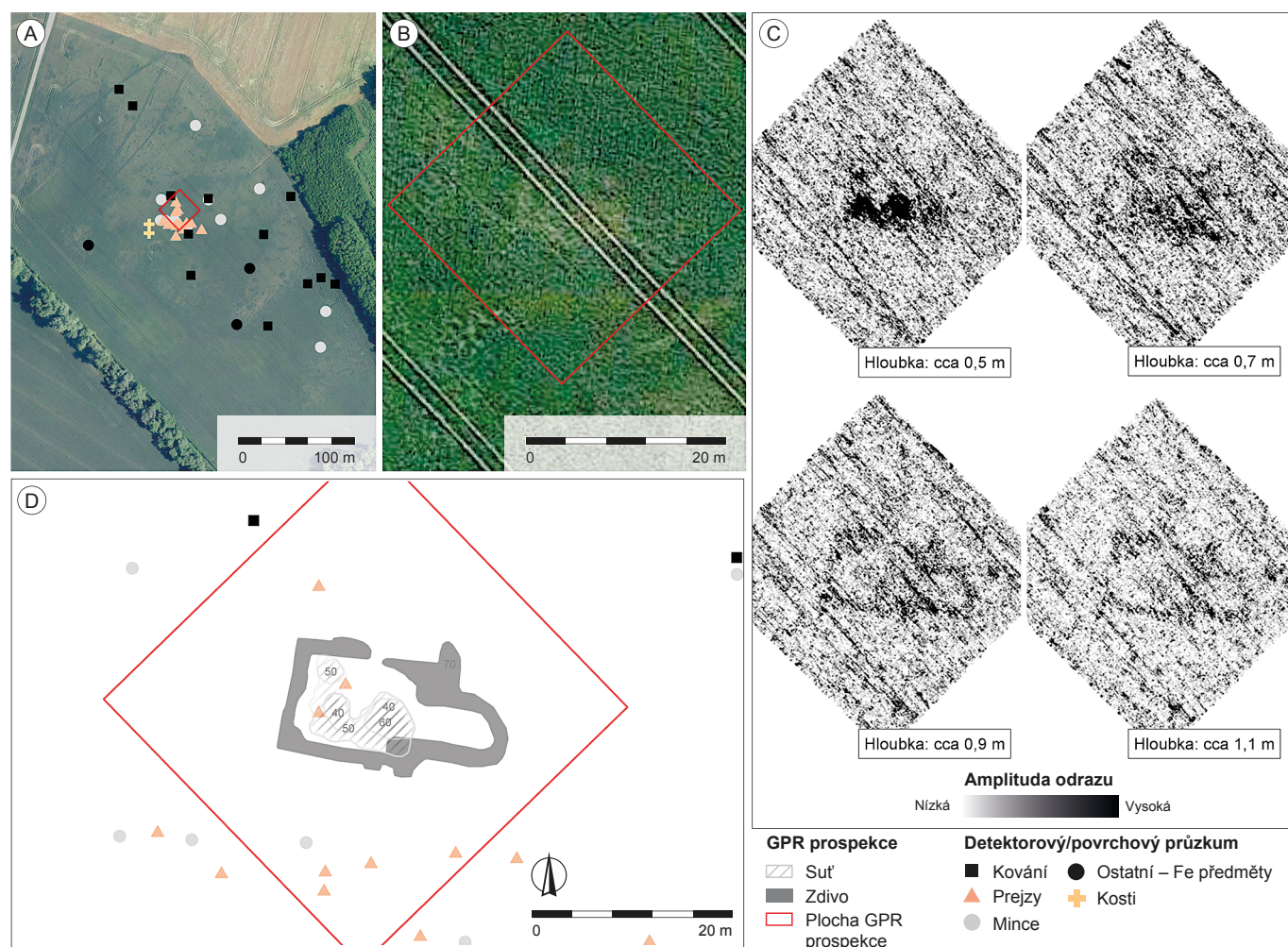
objevily na satelitních snímcích GoogleMaps z roku 2021. Lokalita je známa od roku 1991, kdy ji leteckou prospekci objevil M. Bálek (1993; 1997). Kromě velkého množství nejrozličnějších porostových příznaků, které naznačují intenzivní sídelní a jiné aktivity, zde byly při povrchových sběrech zjištěny nálezy z pravěku, raného i vrcholného středověku. Raně středověká fáze osídlení je doložena kromě ojedinělých zlomků středohradištní keramiky zejména hojnými nálezy z mladohradištního období. Podle intenzity a plošné distribuce vrcholně středověkých nálezů lze konstatovat, že během 13. až 15. století se v těchto místech nacházela středověká ves. Podíl nálezů vrcholně středověké keramiky naznačuje vrchol sídelní aktivity ve 13. století s postupně klesající intenzitou a zánik během 1. poloviny 15. století.

Badatelské detektorové prospekce, které na lokalitě probíhají od roku 2016, přinesly doklad dlouhodobého osídlení od 13. do 15. století (obr. 84: A). Z předmětů denní potřeby a šperků jsou to mince, prsteny, přezky a různá kování. Mincovní nálezy představuje soubor 12 drobných stříbrných nominálů: sedm fenikových ražeb, čtyři parvy a kruhový peníz (od 1. poloviny 13. století po 2. polovinu 15. stol.). Dále je to celkem sedm kusů různých typů přezek: oválné s profilovaným rámečkem, hvězdčovitá, fragment routovitě a kruhové přezky (vše 13.–14. století). V bezprostřední blízkosti kostela byl nalezen fragment stříbrného páskového prstenu, jehož štítek je zdoben rozetou (12. století až

počátek 14. století). Dalšími artefakty jsou např. dvě mosazná liliovitá kování, železné kolečko ostruhy a zákolník (rámcově 14.–15. století).

Přibližnou polohu kostela indikovaly četné zlomky střešní krytiny – prežů (AMČR) doprovázené ojedinělými nálezy lidských kostí, kusů mušlového vápence a vápenné malty, které zde od roku 2019 dokumentoval B. Gruna. Nálezy z plochy o rozměrech přibližně 60 × 80 m se koncentrovaly v okolí mírně vyvýšené šterkové terasy, která jen o několik metrů převyšuje přirozenou inundaci několik desítek metrů vzdálené Jevišovky. Polohu kostela se podařilo upřesnit na základě satelitního snímku ze září 2021 (GoogleMaps; obr. 84: B), na kterém jsou na tmavém podloží patrné světlejší liniové porostové příznaky objektu obdélného půdorysu o rozměrech přibližně 10 × 8 m a s orientací delší stranou ve směru západ–východ.

Na základě získaných informací byl v místech předpokládané stavby proveden ověřovací geofyzikální průzkum za pomoci pozemního georadaru (dále jen GPR; za vstřícný přístup k realizaci geofyzikálního průzkumu děkujeme Ondřeji Kaňovi z AGRA ŠANOV, s. r. o.). Byl využit multikanálový GPR systém ImpulseRadar Raptor-45 s osmi odstíněnými anténami o centrální frekvenci 450 MHz. Rozestup mezi jednotlivými liniemi měření byl stanoven na 0,1 m. Hustota měřených bodů na každém profilu byla nastavena na 0,1 m. K polohopisnému zaměření dat byl

Obr. 84. Šanov. A – Detektorový a povrchový průzkum (podkladový snímek: © ČÚZK); B – porostové příznaky na ortofotosnímku z roku 2021 (podkladový snímek: © GoogleMaps); C – horizontální hloubkové řezy GPR průzkumu; D – interpretace výsledků GPR prospekce. Grafika M. Vágner.

Fig. 84. Šanov. A – Detector and fieldwalking surveys (base image: © ČÚZK); B – vegetation crop marks on orthophotos from 2021 (base image: GoogleMaps); C – horizontal depth slices of the GPR survey; D – interpretation of GPR survey results. Graphic by M. Vágner.

použit RTK GNSS přístroj South-Instrument S-82. Surová data byla zpracována za pomoci softwaru GPR Slice (Geophysical Archaeometry Laboratory), kde na ně byly aplikovány základní a standardně doporučené filtry (Time-Zero Removal, Band-pass filter, Background Removal, Hilbert Transform).

V místech porostových příznaků se podařilo GPR prospekci potvrdit pozůstatky zděné stavby, kterou lze bezpečně interpretovat jako jednolodní kostel (obr. 84: C, D). Identifikovaná zdiva o šířce cca 1 m se poprvé projevují od hloubky cca 0,6–0,7 m pod povrchem dnešního terénu. Oproti satelitním snímkům je v naměřených datech zřetelně vidět i protáhlé, cca 6 m dlouhé a necelých 5 m široké kněžiště, které je na východní straně nejspíše opatřeno polygonálním uzávěrem. Uvnitř lodi kostela jsou od hloubky cca 0,5 m patrná místa se zvýšenou odrazivostí elektromagnetického signálu. Může se jednat buď o projev pozůstatků podlahy kostela, destrukční vrstvu spadlých zdív či o vrstvu propadlé střešní krytiny – výše zmíněných prejzů.

Na základě písemných pramenů a zejména díky objeveným základům středověkého kostela můžeme lokalitu ztotožnit se zaniklou středověkou vsí Vrahovice, která je předchůdcem dnešní obce Pravice, založené později ve vyšší poloze asi 1 km severněji. V písemných pramenech je farní kostel v Pravicích nepřímým doložen k roku 1222 (CDB II, 227, č. 236), kdy v roli svědka vystupuje farář Sifrid z Vrahovic. Naposledy je kostel písemně zmíněn v roce 1539 (ZDB XXVI, č. 49). Tehdy chátrající kostel svatého Jana stojící v mokřinách mezi rybníky získal od louckého opata Jan z Pernštejna, který v té době budoval soustavu rybníků v údolí Jevišovky. Osud středověké sakrální stavby se záhy završil, neboť Jan z Pernštejna zde založil rybník, podle patrocinia zaniklého kostela nazvaný Svatojánský (Hurt 1965, 191).

Ve starší literatuře se pro tuto lokalitu objevuje název zaniklé vsi Johannesdorf/Johannesstadt (např. Nekuda 1961, 145). Toto pojmenování vycházelo právě z názvu rybníka, německy Johannernteich. Tento název pak přejímali další badatelé i s českou variantou Janov až doposud (Stejskal 2017, 313; Fousek 2020, 15).

Literatura

- AMČR:** Záznam M-202300130-N01665 [cit. 2024-10-23]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/pas/detail/M-202300130-N01665>.
- Bálek, M. 1993:** Výsledky leteckého snímkování na Moravě v letech 1990 až 1991. *Přehled výzkumů* 1991, 95–98.
- Bálek, M. 1997:** Výsledky leteckého snímkování na Moravě. *Přehled výzkumů* 1993–1994, 307–311.
- CDB:** *Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae I–VI. (805–1283)*. Eds. G. Friedrich, Z. Kristen, J. Šebánek, S. Dušková, Z. Sviták, H. Krmičková, J. Krejčíková, J. Nechutová. Praha, 1904–2006.
- Fousek, M. 2020:** *Hrušovany nad Jevišovkou. Od dávné minulosti po současnost*. Břeclav: Petr Brázda, Hrušovany nad Jevišovkou.
- Hurt, R. 1965:** Hrušovanské rybníky. *Vlastivědný věstník moravský* XVII(2), 182–199.
- Nekuda, V. 1961:** *Zaniklé osady na Moravě v období feudalismu*. Brno: Krajské nakladatelství.
- Stejskal, J. 2017:** *Kapitoly z dějin Hrušovany nad Jevišovkou*. Hrušovany nad Jevišovkou: Vlastní vydání.
- ZDB XV–XXVIII:** *Moravské zemské desky II. 1480–1566. Kraj brněnský*. Ed. T. Kalina. Praha 1950.

Summary

In November 2023, a geophysical survey was conducted at the site of a deserted medieval church located in the northernmost part of the cadastral area of the village of Šanov (Šanov nad Jevišovkou cadastral area, Znojmo District). The survey was prompted by newly discovered crop marks observed on Google Maps satellite

images from 2021 (Fig. 84). The site has been known since 1991 when it was identified by an aerial survey conducted by Miroslav Bálek. Collections of artefacts obtained through fieldwalking surveys revealed intensive settlement activities from prehistory through the high medieval period. Based on these findings, it can be inferred that a medieval village existed in the area from the 13th to the 15th century. The exploratory geophysical survey confirmed the remains of a single-nave church with a chancel and possibly a polygonal closure (Fig. 84). The identified masonry is situated approximately 0.6 to 0.7 m below the current ground level. Areas with increased signal reflectivity indicate remnants of flooring, layers of destroyed masonry or remnants of roof coverings. Based on archaeological and historical sources, the site can be identified as the deserted medieval village of Vrahovice, the predecessor of the present-day village of Pravice. The parish church in Pravice is documented as early as 1222, with its last mention in 1539, when it was described as dilapidated.

Bronislav Gruna, Zdeněk Omelka, Michal Vágner

Šanov (k. ú. Šanov nad Jevišovkou, okr. Znojmo) „Doliny“.

Středověk. Sídliště, vesnice/městečko. Průzkum detektorem kovu.

Uložení nálezu: Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i.

Lokalizace: WGS-84: 48.8332392N, 16.3615392E

Během detektorové prospekce, která proběhla v prosinci 2023 jako součást dlouhodobého výzkumu zaniklé vsi Vrahovice (viz zpráva Šanov výše), byl na povrchu ornice nalezen fragment kamenného žernovu (obr. 85). Rozměry zlomku jsou 34 × 20 cm, výška 4–5 cm, váha 4,8 kg. Venkovní průměr žernovu je cca 50 cm, průměr kruhového středového otvoru je 5 cm. Běhoun je konvexně konkávního profilu, zužující se k vnitřnímu otvoru, na němž nejsou patrné jamky ani drážka pro papřici (AMČRa). Materiálem je jemnozrnný arkózový pískovec, tvořený křemeny, zčásti živci a šupinami slíd, pravděpodobně muskovitu. Surovina může být místní proveniencie (Tasovice) a jeví znaky přepálení (za určení děkují Tereze Pavelkové z Jihomoravského muzea ve Znojmě, p. o.).

Středověké osídlení se nachází na polykulturní lokalitě (na povrchu se kromě středověkého materiálu vyskytuje keramika z doby bronzové, laténské a římské). Žernov lze předběžně zařadit do středověku, s hojným výskytem v RS3–RS4, nejpozději však do počátku 14. století (Černohorský 1957, 504; Beranová 1975, 25). Během dosavadních detektorových prospekci nebyl získán k nálezů žádný chronologicky současný kovový materiál, raně středověké osídlení je doloženo četným výskytem středo- a mladohradištní keramiky (AMČRb). Pro raně středověké období je pozornost věnována spíše žernovům ze svorových surovin (nově Hlavica et al. 2023). V kontextu starší, mladohradištní fáze zaniklé středověké vesnice byly žernovy nalezeny např. při výzkumu zaniklých Narvic, Pohořelice-Klásterka. Jednalo se během vyhotovený z droby s venkovním průměrem 44–46,7 cm, výškou 6,5 cm a otvorem 6–7 cm a o ležák s venkovním průměrem 50 cm, výškou 5 cm a otvorem 4,5 × 3,5 cm; materiálem je červená arkóza (Unger a kol. 1980, 33, tab. IV: 2).

Vzhledem k polykulturnímu charakteru lokality je nutno podotknout, že během vyšetření bez jamek pro papřici se vyskytují již v době laténské a římské (Beranová 1980, 209), charakterem lokality tedy nelze zcela vyloučit ani původ fragmentu rotačního mlýnku z doby římské (srov. Halama, Zeman 2009).